

«студент(ка) - студент(ка)», «студент(ка) - викладач(ка), підвищенню рівня гендерної чутливості.

Література:

1. Головнева И. В. Гендерная идентичность: тенденции изменений: монография / Нар. укр. акад. Харьков, 2006. 312 с.
2. Гура Е. І. Теорія розвитку особистості: адаптація у період ранньої зрілості : монографія. Дніпропетровськ, 2014. 169 с.
3. Рассказова О., Григоренко В. Гендерна соціальність особистості: структурний аналіз. *Gender policy of cities: history and modern times*: матеріали IV міжнар. наук-практ. конф. Харків, 2015. С. 229–230.
4. Маскулінність. Шевченко З. *Словник гендерних термінів* : словник. Черкаси, 2016. URL: <http://a-z-gender.net/ua/maskulinnist.html>.

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА В ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 081 «ПРАВО»

Новіков Д. О., канд. юрид. наук.

Науковий керівник: д-р юрид. наук, проф. **О. В. Москаленко**

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Угода про Асоціацію, укладена між Україною та Європейським Союзом, у ст. 419 вимагає посилення діалогу та співробітництва щодо забезпечення гендерної рівності та недискримінації, у ст. 420 міститься положення, що таке співробітництво передбачає забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень. Реалізація цих вимог передбачає створення правозахисного механізму у сфері забезпечення гендерної рівності, що, відповідно, потребує посилення кадрового потенціалу. Підготовка кадрів, обізнаних у гендерній проблематиці та вирішенні гендерно обумовлених спорів, передусім покладається на юридичні заклади вищої освіти. Варто відзначити, що український державний стандарт підготовки бакалавра права за спеціальністю 081 «Право» вже передбачає необхідність формування такої загальної компетентності як «здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми». Необхідність цього

дослідження обумовлюється й тим, що означена тематика відображає світову тенденцію збільшення курсів гендерної спрямованості у провідних юридичних закладах вищої освіти [1; 2]. На відміну від багатьох європейських юридичних освітніх програм [3], в Україні немає жодної освітньої програми, яка б мала загальну гендерну спрямованість. Про це свідчить дослідження ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника», в якому були проаналізовані освітні програми, у фундамент яких закладено гендерний аспект [4]. Жодна із наведених у дослідженні програм не відноситься до спеціальності 081 «Право». Відповідно, видається доцільним зупинити дослідницьку увагу на рівні охоплення гендерною проблематикою і специфіці її викладення при підготовці здобувачів за спеціальністю 081 «Право» у закладах вищої освіти України.

В Україні юридична освіта є достатньо розвинутою: 172 заклади вищої освіти здійснюють підготовку бакалаврів права, 118 заклади вищої освіти – магістрів права. Для визначення рівня охоплення гендерної проблематики при підготовці юристів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти у закладах вищої освіти України у було розглянуто 160 освітніх програм закладів вищої освіти, які є відкритому доступі та відповідають освітній програмі бакалавра за спеціальністю 081 «Право», та 108 освітніх програм, які є відкритому доступі та відповідають освітній програмі магістра за спеціальністю 081 «Право». Для дослідження змісту курсів із гендерної проблематики було проаналізовано вісім програм навчальних курсів, в яких викладена тематика курсу.

Результати дослідження показали, що тільки у 4 з 160 бакалаврських освітніх програм закладів вищої юридичної освіти України наявні навчальні курси, що відповідають гендерній проблематиці, що становить 3 % від загальної кількості освітніх програм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» (рис. 1).

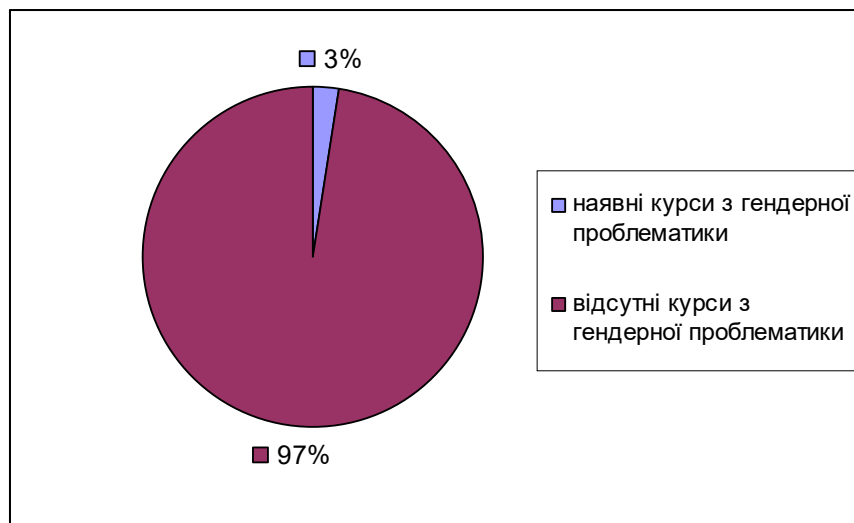

Рис. 1. Рівень охоплення навчальними курсами гендерної проблематики в бакалаврських освітніх програмах за спеціальністю 081 «Право»

Результати дослідження продемонстрували, що тільки у 2 з 108 магістерських освітніх програм закладів вищої юридичної освіти України наявні навчальні курси, що відповідають гендерній проблематиці, що становить 2 % від загальної кількості освітніх програм другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» (рис. 2).

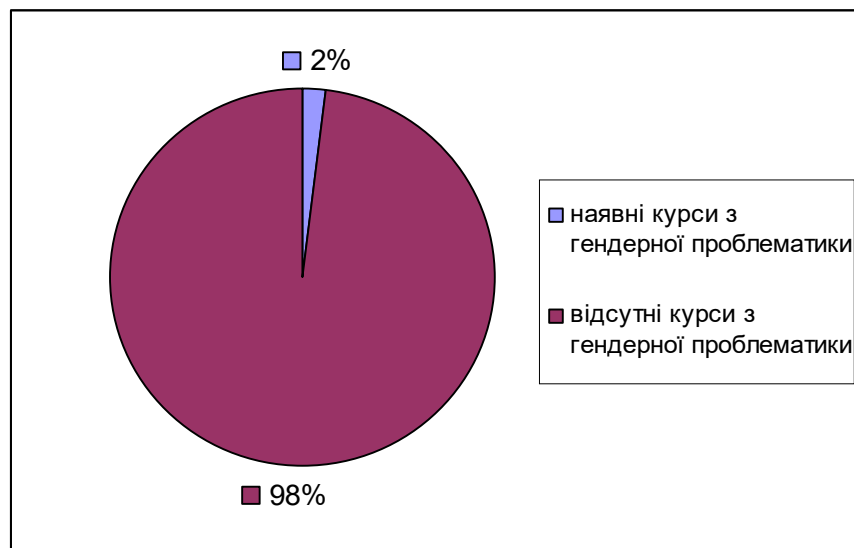

Рис. 2. Рівень охоплення навчальними курсами гендерної проблематики в магістерських освітніх програмах за спеціальністю 081 «Право»

Результати дослідження показали, що тільки у п'яти вищої юридичної освіти України в освітніх програмах наявні навчальні курси з гендерної

проблематики. Цими закладами вищої освіти є Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Львівський національний університет імені Івана Франка, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харківській національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. У цих закладах вищої освіти представлена різна кількість навчальних курсів, які охоплюють правові аспекти гендерної проблематики.

Два гендерні навчальні курси представлені в освітній програмі підготовки бакалаврів за спеціальністю 081 Право у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ.

Перший курс «Основи теорії гендеру» є обов'язковим для вивчення студентами. Мета цього навчального курсу позиціонується як ознайомлення студентів із загальними закономірностями виникнення і розвитку гендерної теорії; з основними поняттями, підходами напрямками сучасної гендерної теорії, та з основними напрямками феміністської критики науки; навчити майбутніх юристів застосуванню на практиці принципів гендерної теорії, навчити працювати у суспільстві на принципах гендерного паритету, розвиток критичного мислення майбутніх фахівців права. Програма курсу є синтезованою і сполучає як вивчення правових питань гендерної проблематики, так і фундаментальних (особливості гендерних проблем та стереотипів, становлення гендерної теорії та теорії фемінізму, аспекти гендерної ідентичності у сучасному світі), так і галузевих гендерних питань (гендер і економіка, гендер і економіка, гендерна політика Європейського Союзу) [5]. На навчальний курс виділено 3 кредити ECTS (90 годин). Безпосередньо на лекції та семінари виділяється 40 годин, 50 годин відводиться на самостійне вивчення курсу. Цей курс дає можливість сформулювати загальне уявлення про теорію гендеру, проте безпосередньо правовій частині курсу приділено лише 9 годин (серед них тільки 4 години аудиторних занять), що може не дати можливість досягти однієї з провідних цілей курсу – навчити майбутніх юристів застосуванню на практиці принципів гендерної теорії.

Другий курс «Гендерна політика» є також обов'язковим для вивчення студентами. Цей навчальний курс повинен поглибити знання та навички у гендерних питаннях, зосереджуючи увагу на формуванні практичних навичок майбутніх юристів. Проте серед п'яти тем курсу має місце систематичне

повторення питань попереднього курсу, а правовій сфері знов присвячена тільки одна тема. Зміст правової теми охоплює питання гендерної експертизи законодавства; розробки законодавчих та інституційних механізмів забезпечення гендерної рівності; динаміки індикаторів гендерного розвитку в Україні, відповідно до «Цілей розвитку тисячоліття»; порівняльного аналізу представництва жінок та чоловіків у громадських рухах, політичних партіях та об'єднаннях України; національні системи захисту прав людини [6]. Більшість з питань теми не мають практичного вектору навчання, а деякі не відносяться до правової сфери (як-то рівень представництва жінок та чоловіків у різноманітних соціальних інституціях). На опанування курсу відводиться тільки 12 годин аудиторних занять, а на вивчення правової частини курсу виділено усього 2 години (одне семінарське заняття). Враховуючи важливість представлення цього курсу в освітній програмі підготовки юристів, треба відзначити його змістовну та організаційну обмеженість.

Освітня програма бакалавра за спеціальністю 081 Право Львівського національного університету імені Івана Франка передбачає вивчення навчального курсу «Захист від дискримінації в Україні», в якому розглядаються теоретичні аспекти гендерної тематики. У межах тем курсу вивчається проблематика дискримінації за ознаками статі та гендерної дискримінації, а також засоби захисту від неї [7]. Навчальний курс розрахований на 3 кредити ECTS (90 годин), з яких 32 години передбачено на аудиторні заняття.

У Національному університеті «Києво-Могилянська академія» в освітній програмі підготовки бакалаврів за спеціальністю 081 Право передбачено вивчення курсу «Міжнародний захист гендерних прав і прав дітей». Навчальний курс є вибірковим і охоплює питання як міжнародного законодавчого врегулювання прав жінок та дітей, так і механізмів їх захисту, практики міжнародних судів. У змісті курсу гендерна проблематика представлена чотирма темами: гендерні права; міжнародні правові акти щодо гендерних прав; гендерні права та право на працю, освіту, репродуктивні права та доступ до влади; гендерні права в контексті сексуальної експлуатації, домашнього насильства та проблем біженців. Практичні заняття за гендерними проблемами носять доповідний характер та не передбачають розв'язання правових казусів, пов'язаних із гендерно обумовленими спорами [8]. На навчальний курс виділено 3 кредити ECTS (90 годин), з яких 30 годин є

аудиторними. Слабкими сторонами курсу є також охоплення його змістом лише міжнародних аспектів гендерних прав, відсутність практичних задач із гендерної проблематики.

В освітніх програмах підготовки юристів за спеціальністю 081 Право Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого наявні два навчальних курси, присвячені гендерній проблематиці.

Бакалаврській навчальний курс «Права жінок та гендерна рівність» спрямований на формування студентів загального уявлення про місце права жінок у правовій системі держави та суспільства та юридичних способів забезпечення гендерної рівності. Зміст курсу передбачає вивчення розуміння явища гендеру та гендерної рівності, міжнародних зобов'язань України у гендерній сфері, стандартів Європейського Союзу щодо запобігання дискримінації жінок, нормативно-правового забезпечення гендерної рівності в Україні, доступності системи правосуддя для жінок, зобов'язань бізнесу у сфері забезпечення гендерної рівності [9]. Опанування курсу передбачає здійснення як доповідей, написання есе, так і вирішення кейсів. Обсяг курсу складає 4,5 кредити ECTS (138 годин), з яких 36 годин відведено на аудиторні заняття.

Магістерській курс «Правовий захист ЛГБТ-спільноти» орієнтований на студентів, які мають бажання та можливість дослідити правові питання, пов'язані із правами людини, захистом прав малих груп, серед яких є групи з нетрадиційною сексуальною орієнтацією, також із питаннями гендерної рівності. Зміст навчального курсу охоплює питання прав ЛГБТ-спільноти у чинному європейському законодавстві; захисту прав ЛГБТ спільноти в Україні та асимілювання/інтеграція регіонального законодавства до європейських норм [10]. Безпосередньо гендерній тематиці присвячено декілька теоретичних тем навчального курсу. Практичні гендерні питання розглядаються у темі підтвердження гендерної ідентичності ЛГБТ-осіб в державних документах. Навчальний курс розрахований на 3 кредити ECTS (108 годин), 48 годин передбачено на аудиторні заняття.

У 2018 році разом із представниками громадянського суспільства та міжнародними партнерами в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого була розроблена навчальна програма «Гендерні студії для майбутніх юристів і юристок», яка передбачала проведення факультативного курсу за участю викладачів-дослідників гендерної проблематики, громадських

активістів та зарубіжних лекторів. Мета цього курсу полягала у формуванні у студентів предметних компетентностей, системи знань, вмінь та навичок в сфері захисту прав жінок й утвердження гендерної рівності, надання цілісного уявлення про концепцію недискримінації за ознакою статі як засадничу цінність і правовий стандарт сучасного суспільства й практично значущу категорію, забезпечену правовим захистом [11]. Зміст курсу передбачає вивчення загальних аспектів гендерної рівності; ключових понять у сфері забезпечення прав жінок; міжнародних зобов'язань України в сфері захисту прав жінок та моніторингу додержання цих прав; позитивних дій щодо забезпечення гендерної рівності у різних сферах життя; європейських стандартів забезпечення гендерної рівності та їх ролі у процесі євроінтеграції України; антидискримінаційного законодавства та українських програмних документів у цій сфері; зобов'язань бізнесу у сфері забезпечення гендерної рівності; доступності правосуддя для жінок; системи запобігання та протидії гендерно обумовленому насильству. Навчальний курс був доповнений індивідуальними завданнями загально соціального та правового характеру, переліком актуальної літератури та списком кращих зразків судової практики у справах про дискримінацію за ознакою статі. Курс складався з 17 лекцій та 1 заходу для підведення підсумків та передбачав надання сертифікату учасникам, які успішно пройшли навчальну програму. Визнаючи важливість цього заходу та складеної для нього навчальної програми, треба відзначити його одноразовість та короткочасність, а також зосередження уваги переважно на теоретико-правових гендерних проблемах та незначній частині курсу, присвяченій опанування практичних навичок вирішення гендерно обумовлених спорів.

В магістерській освітній програмі юридичного факультету Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди передбачено вивчення навчального курсу «Гендерно-правові студії». Цей курс є вибірковою навчальною дисципліною. До змісту цього навчального курсу включені як загальні питання правового виміру гендерної теорії, так і переважно галузеві проблеми розв'язання гендерно обумовлених спорів. Особливу увагу приділено гендерно-правовим питанням у сімейній, трудовій, житловій та політичній сферах, сфері соціального забезпечення та розгляду кримінальних та адміністративних справ із врахуванням гендерного аспекту [12]. Завдання

запропоновані студентам для вирішення передбачають як розв'язання гендерно обумовлених спорів за законодавством України, так і ознайомлення із практикою Європейського Суду з прав людини з кожної із практичних тем курсу. На навчальний курс виділено 4 кредити ECTS (120 годин), з яких 40 годин є аудиторними. У 2020 році до навчального плану підготовки докторів філософії зі спеціальності 081 Право була включена навчальна дисципліна «Правові проблеми забезпечення гендерної рівності та заборона дискримінації у сфері праці», на вивчення якої аспірантами відведено 4 кредити ECTS (120 годин). Начальна дисципліна розкриває галузевий аспект гендерної проблематики та спрямована на оволодіння здобувачем освітньо-наукового ступеня «Доктор філософії» предметних компетентностей, системи знань, вмінь та навичок в сфері правничих досліджень щодо забезпечення принципу рівності, заборони дискримінації, гарантування прав жінок й утвердження гендерної рівності у сфері праці.

У таблиці 1 зображена узагальнена характеристика навчальних курсів із гендерної проблематики в українських юридичних закладах вищої освіти України.

Таблиця 1

Характеристика навчальних курсів із гендерної проблематики в українських
юридичних закладах вищої освіти України

Заклад вищої освіти	Навчальний курс	Освітній рівень	Цикл підготовки	Кредити ECTS
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	Основи теорії гендеру	Перший (бакалаврський)	Професійна підготовка	3
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	Гендерна політика	Перший (бакалаврський)	Професійна підготовка	3
Львівський національний університет імені Івана Франка	Захист від дискримінації в Україні	Перший (бакалаврський)	Професійна підготовка	3
Національний університет «Києво-Могилянська академія»	Міжнародний захист гендерних прав і прав дітей	Перший (бакалаврський)	За вибором	3
Національний юридичний університет	Права жінок та гендерна рівність	Перший (бакалаврський)	Професійна підготовка	4,5

імені Ярослава Мудрого	Правовий захист ЛГБТ-спільноти	Другий (магістерський)	Професійна підготовка	3
	Гендерні студії для майбутніх юристів і юристок	-	Факультативний	-
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди	Гендерно-правові студії	Другий (магістерський)	За вибором	4
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди	Правові проблеми забезпечення гендерної рівності та заборона дискримінації у сфері праці	Третій (освітньо-науковий)	За вибором	4

Як бачимо, в Україні наявний украй низький відсоток освітніх програм та закладів вищої освіти, які забезпечують підготовку здобувачів за спеціальністю 081 «Право» з урахуванням гендерної проблематики. Переважна більшість гендерних навчальних курсів передбачає їх опанування через доповідну форму роботи, не застосовуючи «метод казусу» чи «сократичний метод» обговорення проблеми. Ще у меншій кількості навчальних курсів гендерної проблематики вивчається актуальна національна судова практика та практика Європейського Суду з прав людини із гендерно обумовлених спорів. Лише одна освітньо-наукова програма підготовки докторів філософії за юридичними дослідженнями має у своєму змісті навчальну дисципліну гендерної спрямованості.

Таким чином, необхідність посилення правозахисної складової гендерної проблематики була чітко прописана в Угоді про Асоціацію, укладеної між Україною та Європейським Союзом. Натомість підготовка юристів в Україні, відповідальних за правозахисну діяльність у суспільстві, зокрема, у сфері забезпечення гендерної рівності, продовжує залишатись слабкою. Заклади вищої юридичної освіти практично не включають до освітніх програм та навчальних планів курси, які в своїй основі мають гендерну проблематику. Зміст гендерних навчальних курсів переважно має «фасадний» характер, не акцентуючи увагу на практичному вимірі правозахисної діяльності, вивченні

судової практики гендерно обумовлених спорів та дослідницькій складовій гендерної проблематики в юридичному полі.

Для більш активної інтеграції гендерної проблематики в освітні програми та зміст навчальних курсів для підготовки здобувачів за спеціальністю 081 «Право» в закладах вищої освіти в Україні необхідно: 1) збільшити представленість гендерних навчальних курсів в освітніх програмах за спеціальністю 081 «Право» як мінімум у 30 разів; 2) закріпити у державному стандарті підготовки магістрів та докторів філософії за спеціальністю 081 «Право» компетентності, пов'язані із розумінням майбутніми юристами гендерної проблематики та способів вирішення гендерно обумовлених спорів; 3) на рівні Міністерства освіти і науки України розробити рекомендовану програму навчального курсу «Гендерно-правові студії», в якій на практичну частину (вирішення казусів та судової практики) слід передбачити не менше 70 % аудиторних годин.

Література:

1. A Comparative Report on European Gender Studies Master Programs. Central European University. GEST. 2016. 30 p.
2. Griffin, G. Gender Studies in Europe: Current Directions. In: (Passerini, L., Lyon, D. and Borghi, L. (eds.) Gender Studies in Europe. EUI, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Florence, Italy. 2002.
3. Waaldijk, B. Reference Points for the Design and Delivery of Degree Programmes in Gender Studies. Tuning Project. de la Universidad de Deusto. 2010. 148 p.
4. Програми гендерних студій в українських університетах / за ред. О.Л. Зінюк. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ, 2019. 788 с.
5. Грицай, І., Скиба, Е. Основи теорії гендеру : робоча програма навчальної дисципліни. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. 14 с.
6. Грицай, І. Гендерна політика в Україні : план практичних семінарських занять з дисципліни. Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2016. 14 с.
7. Гончаров, В. Захист від дискримінації в Україні : робоча програма навчальної дисципліни. Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка. 2017. 11 с.
8. Черненко, З. Міжнародний захист гендерних прав і прав дітей : робочий тематичний план навчальної дисципліни. Київ, Національний університет «Києво-Могилянська академія». 2017. 13 с.
9. Шуміло, І., Ткаченко, Є., Сенаторова, О. та ін. Права жінок та гендерна рівність : програма навчальних модулів. Харків, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. 2019. С. 64-75.

10. Шуміло, І., Ткаченко, Є., Сенаторова, О. та ін. Правовий захист ЛГБТ-спільноти : програма навчальних модулів. Харків, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. 2019. С. 28-40.
11. Уварова, О., Харитонova, О. та ін. Гендерні студії : навчальна програма. Харків, Право. 2018. 76 с.
12. Москаленко, О., Новіков, Д. Гендерно-правові студії : практикум. Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди. 2020. 33 с.

ЖІНКИ В ОЛІМПІЙСЬКОМУ РУСІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

канд. наук з фіз. виховання **Окунь Д. О.**,

канд. наук з фіз. виховання **Стадник С. О.**

Харківська державна академія фізичної культури

Вступ. Олімпійський спорт є одним із дивовижних явищ в історії людства. Зродившись у Стародавній Греції у 776 р. до н. е., Олімпійські ігри (ОІ) проводилися 1170 років, будучи однією з важливих частин еллінської цивілізації [1; 6; 13]. Закінчивши свій древньогрецький цикл у 394 році, Олімпійські ігри відродилися у кінці ХІХ століття у зовсім нових історичних умовах, після 1500 років повного забуття. Аналізуючи більш ніж столітню історію сучасного олімпійського руху неважко впевнитися у тому, що ідеали, покладені в основу Олімпійських ігор Стародавньої Греції, вічні і захоплюючі для людства. І, власне, боротьба за ці ідеали не тільки дозволила відродити Олімпійські ігри, але й зробила олімпійський спорт надзвичайно популярним явищем, яке охопило усі континенти і країни, свого роду феноменом громадського життя всієї світової спільноти [2; 6; 9; 14].

Мета дослідження – охарактеризувати роль жінок в олімпійському русі.

Результати дослідження. Залучення жінок до олімпійського руху відбувалось поступово, адже тривалий час у різних культурах атлетичні змагання були винятково чоловічою справою [3; 4]. З давніх часів, коли Олімпійські ігри проводились у Стародавній Греції, жінки не тільки не могли брати участь в атлетичних змаганнях, їх навіть не допускали до Ігор як глядачів. Тільки одній жінці було дозволено спостерігати за видовищем – жриці